

ואמר רבא: הני תרתי בועי דסמיכי להדדי [שתי בועות מלאות נוזל הסמוכות זו לזו] על גבי הריאה — לית להו בדיקותא [אין מועילה להן בדיקה]. שטריפה היא, שמורה הדבר על נקב בריאה שהעלה בועות אלו סביביו. אבל אם היתה חדא ומתחזיא כתרתי [בועה אחת שנראית כשתיים], שיש שקע באמצעה —

ואמר רבא: הני תרתי בועי דסמיכי להדדי — לית להו בדיקותא. חדא ומתחזיא פתרתי — מייתנין סילוא ובזעינן לה; אי שפכן להדדי, אי שפכן להדדי [אם הן שופכות נוזל מזו לזו], שהנוזל שבשתיהן יוצא דרך אותו נקב — חדא [אחת] היא הבעה, וכשרה, ואי [ואם] לא שופכות מזו לזו — תרתי נינהו [שתיים הן] וטרפה.

ואמר רבא: חמש אוני אית לה לריאה, אפה כלפי גברא — תלתא מימינא ותרתי משמאלא;

ואמר רבא: חמש אוני אית לה [חמש אונות יש לה] לריאה, וכשתולים אותה ברגליה לאחר שחיטה כאשר אפה כלפי גברא [פניה כלפי האדם] הבודק — הריהן תלתא מימינא ותרתי משמאלא [שלוש מימין ושתים משמאל].

לנקב. אבל קשה מהא דאמר לקמן (חולין מח,א) גבי ריאה הסמוכה לדופן, דרב נחמיה בריה דרב יוסף בדיק לה בפשורי, ומאי בדיקה שייך? והא לעולם לא תבצבץ, כיון דהסירכא עולה בלא נקב! ומיהו, בלאו הכי קשה, דכי אמרינן נמי דמתמת נקב היא באה — איך היה יודע על ידי שלא תבצבץ שהסירכה זו מחמת דופן? כי נמי ניקבה הריאה לא תבצבץ, שהקרום סותם את הנקב. וטרפה היא, דסופו ליפסק כשאינה סרוכה במיצר החוזה במקום רביעית דאנוני, כדלקמן! אלא שאני התם דחומרא בעלמא הוא דעביד, דמן הדין יש לתלות בדופן דאיכא ריעותא, והוא היה בודק להחמיר, דאי מתרמי דהיא מבצבצא — הוה טריף. ומיהו קשה, דקאמר מר זוטרא: הא דרב נחמיה דבדיק לה בפשורי — אדרבא מתנינן לה, אתרי אוני דסריכי שלא כסדרן. וההיא בדיקה הויא כדי להכשיר אי לא מבצבצא, והשתא והלא לעולם לא תבצבץ! ומיהו, היינו הא דפריך עליה: בשלמא הכא תלינן בדופן, אבל התם אי האי אינקב — טרפה, ואי האי אינקב — טרפה! ופירש שם בקונטרס: בשלמא הכא בדיק לה, דאי לא מבצבצא — לא אמרינן דניקבה וסתתמה, דכיון דאיכא למיתליה בדופן — תלינן בדופן וכשרה. אלא הכא גבי תרתי אוני, מכדי סירכא זו מחמת מכה היתה, והי מינייהו דאינקוב — טרפה, והא דלא מפקא זיקא — קרום עלה בה וסתתמה. ומיהו, לפירושו שפירש עולה בלא נקב, קשה הלשון, דלא הוה ליה למימר "אי האי אינקיב", אלא: "אי האי מינקיב", ושמה "אינקיב" הוי כמו "מינקיב". ויש ליישב פירוש הקונטרס, אף על גב דקרום העולה מחמת מכה אינו קרום — היינו כשאינו סרוך בשום מקום, אבל כשהיא סרוכה במקום שאינה עומדת להתפרק — סותמתה ומגינה יותר, שהקרום הולך וחזק. ומיהו, הא דפריך רב יוסף לרבינא גבי ריאה שניקבה ודופן סותמתה: אי לא סביך אמאי טרפה כו' — הכי נמי הוה מצי לאקשווי אמאי דמכשר רבא תרי אוני דסמיכי אהדדי כסדרן: כיון דניקבה, אמאי כשר על ידי סתימת הסרכא? אלא דרב יוסף שמע הא דרבינא ברישא ופריך עלה, ואי הוה שמיע ליה מילתא דרבא הוה נמי פריך עלה. ומתוך הלכות טרפות של רבינו גרשום ותשובת הגאונים שכתב הרב רבי יוסף טוב עלם משמע נמי שהסרכא מחמת נקב היא באה. שמצריכין נפיהא כשהאונות סרוכות זו לזו כסדרן, או סמוכות וסרוכות בצלעות או בבשר שבין הצלעות. והשתא, אם הסרכות באות בלא נקב, אם כן כסדרן למה צריך נפיהא? כיון דלא תתפרק! וכן בריאה הסרוכה לדופן במקום רביעית דאנוני. אם לאו דאמר דאין סירכא אלא מחמת נקב, ואז אתי שפיר דבדיקין לה בנפיהא שמא עדיין לא סתם הנקב. ואונת הסרוכה לאומא והיא אצלה, פירש בקונטרס: מעשה בא לידי ושאלתי את פי רבינו יעקב ברבי יקר והתירה לי לאכול, ופירש לי טעמו וטעם האוסרין. ונראה לו דשרי. ורבינו תם פסק לאיסור, ואמר דכל המאכיל אונה סרוכה באומא — מאכיל טרפות בישראל. דנראה טעם האוסרין, דרבא לא הכשיר אלא בתרי אוני, ואומא אין שם אונת עליה אלא שם ריאה, כדאמר רבא: חמש אוני יש לה לריאה, ואם איתא — שבעה מבעי ליה. ולכך קראוה ראשונים "אומא" — לפי שאינה בכלל אונות, דשם ריאה עליה, שזהו עיקר הריאה. ובאוני התיר רבא, כמו שמפרש בקונטרס — שעומדת במיצר החוזה כדלקמן ואינה מתפרקת. אבל באומא דהיינו ריאה — לא התיר, ועל המתיר להביא ריאה. וכן בהלכות גדולות ובתשובת הגאונים והרב רבינו משה דפונטיוז"א ונזכר בערוך עם הגאונים. וכן נוהגים בכל מקום לאיסור, חוץ ממקומו של רבינו שלמה שפשט היתר. וכל רבותיו אוסרין, חוץ מרבו (של הזקן, ואנו ממקום שפשט היתר של רש"י). וכתב הרב רבינו יצחק זכרוננו לברכה, שרבינו גרשום ורבינו נחשון גאון ורבינו חננאל ורבינו שמואל ורבינו יצחק בן רבינו יהודה כולם מתירים. ובתוספות רבינו יהודה מצאתי להתיר בשם רבי יצחק בן אשר, דאי לא הוה אומא בכלל אוני — לא תמצא שלא כסדרן בשמאל, ורבא אמר סתם, בין בימין בין בשמאל. והא דלא אמר שבעה אוני אית לה לריאה — משום חסיר וחליף נקט חמשה, דאומא אין דרכו להיות חסיר וחליף, אלא לחמשה אוני. ועוד נמי נראה, דאפילו אם אין אומא שם אונת עליה, מכל מקום נקט רבא אוני לאשמעינן דאפילו באוני שלא כסדרן טרפה, כדמפרש בקונטרס, ואי הוה נקט אונת הסרוכה לאימא הוה אמינא דאונת באונת אפילו שלא כסדרן כשרה.

אי שפכי אהדדי חדא היא וכשרה — כתב בעל הלכות גדולות, דבועות בשיפולי ריאה, דהיינו בשיפולי אונות או אומות — טרפה. ופירש הטעם, דכל יתר — כנטול דמי. ותימה: דמה ענין זה אצל זה? ואי חשיב ליה יתר בסוף ריאה — הכי נמי באמצע! ואין לאסור מפני שנראה כשתי בועות, דהא מכשרינן היכא דשפכי אהדדי! ושמה הטעם, דכשעומד בסוף — סופו ליפסק ולינקב. וטוב לזוהר, שכל דבריהם דברי קבלה. וכן פסק רבינו גרשום, וכתב דאי מהדר לה הודרנא בישראל — כשרה.

ואי לאו טרפה — כתוב בהלכות טרפות של רבינו גרשום, דאפילו יש הפסק ביניהם כחוט השערה — טרפה. משמע דאי איכא ביניהן כשני חוטין — לא חשיב סמיכי אהדדי, וכשרה. וכתב רבינו יהודה: דוקא בועות שיש בהן מוגלא, אבל צמחים קשין — אפילו סמיכי כשרה. וכן פירש רבינו שמואל.

גרסות

דסמיכי להדדי בחלק מכתה"י: **דסמיכן להדדי** גרסת ר"ח: **דסריכי להדדי** וראה עיונים. **לית להו בדיקותא** בכת"י מועד נוסף: **לאכשורה** ויש: **לאכשורי**. **ובזעינן לה** ברוב כתי"י: **ומברזינן לה** ובכת"י מ: **טעינן לה** וראה דק"ס. **חמש אוני** בחלק מכתה"י: **חמשה אוני** ובכת"י מ: **חמש אוני**.

לשון

אוני

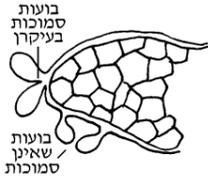
אונת (או אודנא) היא אוזן בארמית, וכמו בעברית, מושאל הביטוי לדברים שיש להם צורת אוזן, כגון אוזן (ידית אחיזה צדדית) של כלי, וכאן הכוונה למעין "אזניים" נפרדות שהריאות מורכבות מהן (lobe באנגלית ועוד). כבר בזמן הגאונים קיבלה צורה עברית "אונה", כפי המקובל בימינו (אלדד הדני קרא לה "און" בלשון זכר, כפי ששמעו מלשון הגמרא כאן).

העולם

הני תרי בועי

ראה נספח תמונות עמ' 8. הבעות הן שלפוחיות מלאות נוזל צלול או מוגלה (יש גם מלאות אויר), ומכוסות בדרך כלל על ידי קרום. יש בועות קטנות וגדולות (ממספר מילימטרים עד חמשה עשר סנטימטר ויותר) והן מצויות באיברים שונים בגוף, בריאה, בכבד, בכליה ועוד, ובמקומות שונים באיברים אלו (לפי דברי המפרשים, הבעות עליהן מדובר כאן מצויות על בשר הריאה, מתחת קרום הריאה). הבעות מלאות הנוזל הצלול מקורן כנראה שלב ביניים בהתפתחות אחד ממיני השרשרים (cestodes), שהם תולעים טפיליות, כאשר ביצית החודרת לגוף דרך מערכת העיכול מגיעה למקומות שונים ומתפתחת לשלפוחית. ואילו הבעות מלאות המוגלה הן תוצאה של דלקת, הנגרמת על ידי פציעה או מחלה כגון שחפת. במקרים בהם המוגלה היא מקומית הריהי מתכסה במשך הזמן על ידי רקמת חיבור המקיפה אותה.

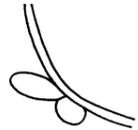
הני תרתי בועי דסמיכי

חדא ומתחזיא כתרתי

שפכן להדדי

לא שפכן להדדי

פירושים

הני תרי בועי דסמיכי הבעות שמדובר עליהן כאן הן בועות מלאות מוגלה או נוזל אחר (ראה תוס' ד"ה ואי). שמצויות מתחת קרום הריאה, ולכן גם אם הבעה נוצרה מחמת נקב שהיה בבשר הריאה (הקרום התחתון) — אין זו טריפה, שהרי רק אם ניקב הקרום העליון טריפה היא (לעיל מ"ב). אבל כאשר שתי בועות סמוכות, ואין ניכר קרום הריאה העליון בין זו לזו — יש לחשוש שהן סמוכות מחמת נקב בקרום העליון, שהעלה את הבעות הללו סביביו, והוא מכוסה על ידי קרום חדש שעלה ביניהן, וכמבואר להלן (עמוד ב) קרום שעלה בריאה מחמת מכה אינו קרום (רש"י כאן ובספר הפרדס). ולפי הרמב"ם, טעם האיסור הוא מפני שקרוב לוודאי שיש נקבים ביניהן ואין להן דרך בדיקה. אבל ראשונים אחרים כתבו כי לא היה שם נקב מתחילה, אלא שקרום הריאה שביניהן הולך ומתמקק, והרי זה כאילו ניקב (מעשה הגאונים). או שכיון שכל אחת דוחקת את חברתה, סופו של עור הריאה להינקב, וכאילו ניקב מעבשיו (רשב"א). וכן באור זרע בשם רבינו יצחק בר שמואל). ורבינו חננאל גרס "הני תרי בועי דסריכי" (ולא "דסמיכי"). כלומר, שיש סירכא ביניהן, והיא טריפה מפני שאין סירכא בלא נקב (ספר המאורות, רבינו יהונתן מלונגל, ר"ה).

מייתנין סילוא ובזעינן לה הפירוש בפנים הוא כפי הנראה מרש"י. והמאירי פירש שעושים נקב ביניהן.

חמש אוני וכו' חמש אונות (=אזניים) אלו, המצויות בחלקו הקדמי של בית החזה, בסיסן בעיקר במרכז הריאה, והן מתפשטות לכיוונים שונים, והולכות ונעשות חדות בקצותיהן. אונות אלו מתייחדות זו מזו בגודלן ובצורה שונים, וגם חכמי הדורות נתנו שם מיוחד לכל אחת. לכל אחת מן האונות כנסן סמפון שמתפצל מן הסמפון הראשי ("בית הסמפונות"), ועל ידו כנס האויר לאותה אנה. חמש אונות אלו נוספות על שתי "אומות" גדולות שבבסיס הריאה (מאחור כאשר הבהמה עומדת, או מלמעלה, כאשר הבהמה תלויה ברגליה) אחת מימין ואחת משמאל, והן קרויות בפי הגאונים והראשונים

"אום" או "אומא" (או "אומה") מפני שהן עיקר הריאה, כפי שמצאנו כבר במשנה "אום" (נגעים פ"ד מ"ח) במשמעות עיקר הנגע. ורבינו תם פירש שהיא כמו אם, שהאונות יונקות ממנה (ספר הישר. וראה ביש"ש).

אורה ההלכה

הני תרתי בועי דסמיכי להדדי ריאה שיש בה שתי אבעבעות סמוכות זו לזו — אסורה. ואם חושבים שהיא אחת ונראית כשתים, נקבים אותה באחד מצדיה, אם נשפכות למקום אחד — אחת היא וכשרה; ואם לא — שתי אבעבעות הן, וטריפה. כדברי רבא. וכל זה כשיש בהן מוגלה או מים, אבל אם הן יבשות, אף על פי שסמוכות — כשרה. וכתב רמ"א: ולא נקראות הבעות סמוכות אלא כשאין ביניהן כרוחב שני חוטי שיער לאחר שניפחו את הריאה, והוא שיהיה במה שמפריד ביניהן מראה ריאה. ויש מבשרים אפילו בשתי בועות סמוכות כשהמים שבהם צלולים. ודעת רוב האחרונים להחמיר (ועיין באה"ט). (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ז ה"א. ש"ע יו"ד לו, ג).

חמש אוני אית לה לריאה וכו' חמש אונות יש לריאה, שלוש מימין ושתים משמאל, כשהבהמה תלויה ברגליה מול הטבח, שאז ימין הבהמה וימין הטבח אחד, ואם חסרה אחת האונות מימין או מהשמאל, או שנתחלפו, שהיו שתיים מימין ושלוש משמאל — טריפה. כדברי רבא לענין חסיר או חליף. וכתב רמ"א: צורות האונות של ימין אינן דומות לשל שמאל, ואם נתחלפה צורתן — טריפה; וכן כשהאונה האמצעית של ימין גדולה מהתחתונה, או אם האונה של שמאל העליונה גדולה מאונה עליונה של ימין, או אם האומא של ימין גדולה משמאל — כל זה בכלל "חליף" שבדברי רבא (מהרי"י וי"ל ועוד). אבל מהרש"ל חלק על כך, ויש שהתירו בהפסד מרובה (ש"ך ועוד). ובני ספרד לא חששו לחילופים אלו (כף החיים). (רמב"ם שם פ"ח ה"א. ש"ע יו"ד לה, ב).

יתיר — סבירא ליה לרנא דכנטול דמי. ולית הלכתא כוותיה, כדאמרין בסמוך, וראיתי שהכשירה מורי רבינו יעקב. אבל נחמיה חליף הלכה כמותו, ליתא מאן דפליג. אמר ליה — רב אחא לטנא כשילא מן הבית. מאי אמר לך — מרימא. אמר ליה — דלמא לא עיין זה שפיר, דסבירא ליה לרנא אחא הא דרנא. והני מילי — דיתרת כשרה — דקיימא דרנא דלונ. אבל ביני ביני — כגון מלמטה לערוגה, כעיוניתא דוורדא שהיא בין שתי הערוגות מלמטה, או שיש אחת צלמנע האומא על גבה שלא כסדר חיתוכא דלונ — טרפה. ברייתא — רועות נאפר. ואמרי לה: ברייתא = בריאות ושמונת. עיוניתא — כמו "עיוניתא" — אונה קטנה דוורדא, על סם קלישתא ודדומה. והני מילי מגואי — מתחת. [מכאן שיך לעמוד ב] אפילו כטרפא דאסא — קטנה כעלה של הדס. ומדסבר רב אשי למטרפה שמה מינה לאו אורחה. ובהני דין דלית ברנא דידהו, אי משכחנא ריאה דלית זה עיוניתא —

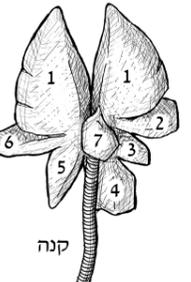
אם היה חסיר [חסר] אונא, או יתיר [יתר]. או חליף [מוחלף בסדר] שתיים מימין ושלוש משמאל — הרי זו טרפה. מסופר, ההוא יתירא דאתאי לקמיה [אותה ריאה שהיתה בה אונה יתירה שבאה לפני] מרימא, הוה יתיב [היה יושב] רב אחא אבבא [על פתח] בית מרימא. כשיצא השואל, אמר ליה [ל] רב אחא: מאי [מה] אמר לך מרימא? אמר ליה [ל]: אכשרה ניהלה [הכשיר אותה ל]. תמה על כך רב אחא, שהרי רבא אמר שהיא טריפה, ואמר ליה [ל]: לאותו איש: הדר עיילה קמיה [חזור והכנס אותה לפניך]! ועשה כן. אמר ליה [ל] מרימא, שידע מדוע הוא חוזר ומביא לפניו אותה שאלה: זיל אימא ליה למאן דיתיב אבבא [ל] אמור לו למי שיושב על הפתח: לית הלכתא כוותיה [אין הלכה כשיסתם] של רבא בירתא, באונה יתירה. ומעירי: והני מילי [ודברים אלה] שאין היתרת טריפה — במקרה דקיימא בדרא דאונא [שעומדת. נמצאת בשורה של שאר האונות]. מימין או משמאל, אבל אם היתה נמצאת ביני ביני [בין לבין, באמצע] — טרפה היא. מסופר, ההוא ביני ביני [אותה ריאה שהיתה בה אונה נוספת בין לבין] דאתא לקמיה [שבאה לפני] רב אשי, סבר רב אשי למיטרפה [להסיר אותה] כפי שאמרנו. אמר ליה [ל] רב הונא מר בר אבא: כל הני חיוי ברייתא הכי אית להו [אותן חיות, בהמות, הרועות בשדה כך יש להן]. אונה יתירה כזו, וקרו לה טבחי [וקוראים לה הטבחים] לאונה היתירה הזו "עיוניתא דוורדא" [אונת הוורד הקטנה]. ומוסיפים, והני מילי מגואי [ודברים אלה אמורים מבפנים]. בצד הפנימי של הריאה, הפונה לכיוון הלב.

מסורת הש"ס
א. חולין מגב, נחב.

גרסות
הוה יתיב רב אחא אבבא בחלק מכתתו: יתיב רב אחא בר [ביבין] [אבימי] אדשא וראה גם להלן.
אמר ליה מאי אמר לך יש בכתו: כי נפיק אמר ליה מאי אמר לך.
אכשרה ניהלה בכתו: יעד ובדפיו: אכשרה ניהלה.
הדר עיילה יש בכתו: הדר עול לקמיה ואימר ליה דליעין.
למאן דיתיב אבבא בחלק מכתתו: למאן דיתיב אדשא.
לית הלכתא כוותיה דרבא גרסת הרי"ד: לא תצערן לית הלכתא כותיה דרבא.
כל הני חיוי ברייתא הכי אית להו יש בכתו: כל הני עיזי ברייתא הכי אית להו כן גרסת בה"ג ותוס', וגרסת רה"ג כלפנינו. ובכתו: יעד ונדפיו: ונוסף: ואמרי לה כל הני עיזי ברייתא הכי אית להו וכן ברבינו גרשום, וראה עוד בדק"ס, ולעיל מגב, ולהלן נחב.
והני מילי מגואי יש בכתו ובמקורות: והני מילי מקמיה.

מסופר, ההוא ביני ביני [אותה ריאה שהיתה בה אונה נוספת בין לבין] דאתא לקמיה [שבאה לפני] רב אשי, סבר רב אשי למיטרפה [להסיר אותה] כפי שאמרנו. אמר ליה [ל] רב הונא מר בר אבא: כל הני חיוי ברייתא הכי אית להו [אותן חיות, בהמות, הרועות בשדה כך יש להן]. אונה יתירה כזו, וקרו לה טבחי [וקוראים לה הטבחים] לאונה היתירה הזו "עיוניתא דוורדא" [אונת הוורד הקטנה]. ומוסיפים, והני מילי מגואי [ודברים אלה אמורים מבפנים]. בצד הפנימי של הריאה, הפונה לכיוון הלב.

העולם
אונות הריאה

- 1 אומא
  - 2 אונא ארוכה ועבה
  - 3 אונא אמצעית
  - 4 אונא המתפצלת
  - 5 אונא עליונה
  - 6 אונא משוכה כחץ
  - 7 עיוניתא דוורדא
- וראה גם נספח תמונות עמ' 7.

כשרה. ויש אומרים שאם חסרו אונות הימין — מלטרפין לה צדדיהו, הואיל ויתרת היא. ונתשומה הצנליים מלמתי כן, אבל לא שמעתי, ואין הדבר נראה נעני, הואיל ולא קיימא דרנא דידהו — יתרת היא. ואומם הראיות להיות — חסרות, והוא לא כחליף וטרפה. וכדמשכחנא תרמי עיוניתא, שמעתי מפי מורי הזקן שנחלקו זה גדולי הדור רבי יהודה בן רבי זרון וצפירי, ולא פירש לי דעמו. ונראה לי שהיא טרפה, דהא יתרת דעניי בני היא, ולא אורחה, דמדא גופה לא אכשין אלא משום דל הן ברייתא הכי אית להו.

תוספות

כל הני עיזי ברייתא הכי אית להו — והא דאמר דביני ביני טרפה, היינו היכא גדולה הרבה, ואין דומה לעיוניתא דוורדא. פירש בקונטרס דכי משתכחן תרתו — דטרפה, דהא יתרת דביני וביני לאו אורחה, דחדא גופה לא אכשר אלא משום דכל הני עיזי ברייתא הכי אית להו. ואם אין לה אפילו אחת — כשרה. ורבינו אפרים אומר, דעל אחת לא היה אומר "כל הני עיזי ברייתא הכי אית להו", ולא היה סבור רב אשי למטרפה, דהא כולהו אית להו. אלא ודאי אפילו על שנים קאמר דכשרה משום דהני עיזי ברייתא הכי אית להו, ולפיכך אם אין לו אפילו אחת — טרפה. ונראה דאין ריאה מבהמות שלנו, דשמה חלוקות משלהם, כדאשכחן בפרק "הלוקח בהמה" (בכורות יט, ב), דפרה בת שלשה שילדה ודאי לכהן, ובהמות שלנו יולדות לפעמים בשנה שניה. אם לא שנאמר דכשילדת בשנה שניה תשש כחה ושוב לא תלד עד שנה רביעית. ועמא דבר כרש"י. מדקאמר: וקרו לה טבחי "עיוניתא דוורדא" משמע כפירוש, דאין שם אלא היא. דלא מסתבר כלל לומר דקאי אשניה. ובכל מקום שהיא סרוכה — טרפה, ואם חסר אחת מן האונות — אין העיוניתא מצטרפת להשלים.

עיונים
חסירי לכאורה, לא נשנו טריפות אלו במשנה. והרמב"ם בפירוש המשניות כתב כי "חסיר" הוא מה שנינו במשנה: הריאה שחסרה, וכן עולה מדברי רש"י (אך ראה להלן עמוד ב).

יתיר כתבו רש"י ורמב"ם שהוא לפי הכלל ש"כל היתר — כנטול דמי (=נחשב) (ראה להלן נח, ב). אבל יש שכתב כי אונה יתרת עושה טריפה משום שסופה להתפרק ולעשות נקב בריאה (שמלה חדשה). והסבירו כי לפי דעתו, "יתר כנטול" נאמר רק באבר שלם, ואונות אינן אבר שלם (ע"ה"ש, תפארת יעקב).
חליף רוב המפרשים הסבירו כי מדובר בחילוף של ימין לשמאל. וכיון שיש שתי אונות מימין ושלוש משמאל, הרי חסרו מצד אחד, ואין צד אחד משלים לצד אחר (רמב"ם, מאירי). וכן כתב רש"י (לעיל מג, א) ש"חליף" הוא בכלל חסרה, שהאונה חסרה במקום בו היא ראויה להיות. ויש שכתב כי לפי זה אם היו ארבע משמאל ושלוש מימין שהיא כשרה, כיון שאין חסר כלום מימין (פרי חדש). אבל כמה מפרשים סבורים (מהרי"ל, ויל, וכן נפסק להלכה) שאף זה בכלל "חליף", שלעולם אין להיות בשמאל יותר מבימין. ולפי דרך זו, החילוף הוא פגם לעצמו, שאינו נובע מיתור או חיסור (ראה יבין שמועה, תורת חיים). עוד כתב מהרי"ל ויל כי יש חילופים נוספים, כגון שהאונה האמצעית של ימין גדולה מן התחתונה, בניגוד לרגיל. וכן שצורות האונות של ימין ושל שמאל נתחלפו (אבל מהרש"ל חלק).

לית הלכתא כוותיה דרבא בירתא ואף ש"כל היתר כנטול דמי", יש לומר שדרכה של הריאה להתפצל פיצולים הרבה, ואין זה איפוא בכלל יתר ורק אם חסרה ממש מן המניין הרגיל הרי זו טריפה (מאירי, רד"ז על הרמב"ם). ויש שכתב כי היתר נחשב כחסר רק כאשר הוא שינוי ממנהגו של עולם, אבל יתרת זו שמצויה במקום הרגיל אינה אלא משום תוספת כח (יבין שמועה).

ההוא ביני ביני וכו' מדברי הרי"ף ועוד עולה כי המעשה בעיוניתא דוורדא סותר את מה שנאמר ש"ביני ביני" הוא טריפה, ולשיטת הגמרא כאן אונה נוספת המצויה שם אינה עושה טריפה. אבל מדברי התוס' משמע שעיוניתא דוורדא היא ענין לעצמו, ומה שנאמר ש"ביני ביני" טריפה הוא באונה גדולה הרבה, שאינה דומה לה (וכן דייק בעל העיטור שאין כאן מחלוקת, ממה שלא נאמר "ולא היא", דהיא ביני ביני" וכו').

כל הני חיוי ברייתא הכי אית להו יש שפירשו "ברייתא" מלשון בר, שדה, כלומר, הרענות באפר (באחו). ומדברי ראשונים אחרים ניתן להבין כי הכוונה לחיות או בהמות בר (ראה להלן). ויש שפירשו "ברייתא" במשמעות בריאות. ורבים גרסו כאן "כל הני עיזי". ועל כל פנים, עולה מכאן כי די שבחלק ממיני הבהמות קיימת תופעה זאת על מנת להכריע שאין בכך טריפה (רא"ש).

ומן הדין כאן נראה לכאורה שרב אשי לא ידע שקיימת אונה כזאת. ויש שתמה כיצד ייתכן הדבר, שאדם גדול כמותו, שהיה רגיל לדון בעניני טריפות, לא היה יודע דבר זה. ועוד, שקשה להניח שדבר המצוי לפנינו בכל הבהמות לא היה כך בזמן הגמרא. ולכן פירש שהיו שם שתי "עיוניתא", ועל מקרה זה נסב הדין. ולדרך זו יש לומר כי "חיוי ברייתא" ענינו חיות או בהמות בר, שלא היו מצויות לפני רב אשי, והיו להן כמה עיוניות. וכן העיר ר' ישעיהו דטראני (הרי"ד) שהעידו לפניו על ה"בופאל" שיש להם עיוניות מרובות, ועל פי זה פירש ש"הני חיוי ברייתא הכי אית להו" לא על עיוניתא

אורה ההלכה
יתרת נתוספו האונות במניין, אם היתה האונה היתרה בשורת האונות, או מלפני הריאה, לצד הלב — מותרת; ואם היתה על גבה, לצד הצלעות — הרי זו טריפה; והוא שתהיה כגודל עלה של הדס אחר שניפחה, אבל אם היא פחותה מזה — כשרה. כמרימא שפסק שאין הלכה כרבא בירתא, ולמסקנת הגמרא, שהחילוק הוא האם היתרת בשורת האונות, אפילו מלפנים, כפי שמחלקת הגמרא מתחילה. ומה שמחלקים להלן בין מלפנים או מאחור הוא כשעומדת בשורת האונות, שאם כשנפחים בריאה היא נוטה לפנים — כשרה, ואם נוטה לעבר הגב — טריפה. וכך המנהג בין לספרדים ובין לאשכנזים. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ח ה"ד. שו"ע יו"ד לה, ג. וראה בפרטי הדברים שם סעיפים ד, ה).
עיוניתא דוורדא יש אונה קטנה בצד ימין הנקראת "עיוניתא דוורדא", ואינה עומדת בסדר האונות אלא מרוחקת מהם לצד פנים. ואם היא חסרה או יש שם שתיים, או נמצאת בצד שמאל — כשרה. שכיון שיש מקצת מן הבהמות שיש להן ורדא, אין להטריף בשום שינוי שיימצא בה (רא"ש, לפי שיטת הגאונים), וכן מנהג הספרדים (כף החיים). כרב הונא בר מר אבא. ואם חסרה הוורדא, כתב הרמ"א שנהגו להטריף (כפירוש רבינו אפרים), וכן אם נמצאו שתי ורדות, או במקרה ששינתה מקומה, שהרי זו "יתרת דביני ביני" (גר"א, לפי התוס'), וכן אם שינתה תוארה וצורתה הרגילה. (רמב"ם שם פ"ה ה"א. שו"ע יו"ד לה, ב).

מסורת הש"ס

א. נדה יח,ב. וראה ירושלמי נדה פי"ב חי"ג.
ב. שבת קלד,א. (ובשניונים) ירושלמי יבמות פיו חי"ו. תוספתא שבת פט"ו ח. שה"ר פ"ז ג.

גרסות

אבל אגבה במקורות: **מגבה** ולפי רשביא גרסת בה"י: **אבל מגבה בין מהאי גיסא בין מהאי גיסא** וגרסת רש"י: **אבל מתתאי**.

איכא דאמרי – **דפחיזא** בכתי"מ ועד: **איכא דאמרי בחזותא ואיכא דאמרי בגישתא**, **איכא דאמרי בגישתא דפחיזא כאופתא**, **איכא דאמרי** [כחיותא] [כחיותא] **דמיתא כאופתא** וברוב כתי"י: **אמרי לה... ואמרי לה... ואמרי לה... ואמרי לה**.

ואיכא דאמרי דשיעא דלית לה חיתוכא דאוני בחלק מכתה"י: **ואמרי לה דשיעא הוא דלית לה חיתוכא דאוני** ויש בכתי"י ובה"ג: **ואמרי לה דשיעא הוא דאית לה חיתוכי דאוני** ויש בכתי"י: **אמרי לה דשיעא כאופתא ואמרי לה דלית לה חיתוכי דאונא כאופתא**.

כדיותא טרפה בכתי"י ובש"ימ נוסף: **וסימנן דיותא ארמייתא** וכן יש במקורות.

דאמר רבי חנינא שחור יש בכתי"י: **מאי טעמא כדאמר רבי חנינא שחור** וכן ברבינו גרשום.

מדריבי נתן... מדריבי נתן בכתיה"י: **כדריבי נתן... כדריבי נתן**.

דנתאי רבי נתן אומר ברוב כתיה"י: **דאמר רבי נתן**.

פעם אחת הלכתי לכרכי היס – **שהיה אדום... ושוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטיקא** – **שהיה ירוק** ברוב כתיה"י הסדר הפוך.

באתה אשה – **שלישי הביאתו לפני** ברוב כתיה"י בכמקבילות: **והיתה שם אשה אחת שהיתה יולדת זכרים ומלן אותו ומתים מלה ראשון ומת שני ומת שלישי ומת רביעי הביאתו לפני**.

והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי... בחלק מכתה"י: והעלתה לו נתן הבבלי על שמו וכן בהמשך.

למדינת קפוטיקא יש בכתי"י: **למגיות קפוטיקא** ובתוספתא: **למגיות קפוטיקא** ובירושלמי: **לקיסרין של קפוטיקאי**.

הצטיי בו ולא היה בו דם ברית בחלק מכתה"י ובמקורות משפט זה חסר.

העולם

הילד האדום והירוק

הסברים רפואיים אחדים ניתנו בהגדרתן המדוייקת של המחלות מתן סבלו אותם תינוקות שראו ר' נתן. לגבי הילד האדום יש סבורים כי הילדים סבלו ממחלת דם משפחתית נדירה הקרויה הארומגנית של הוולד (neonatorum Purpura).

ולגבי הילד הירוק כנראה שהיתה זו צהבת מלידה (Hemolytic jaundice of the newborn) שאף היא מחלה משפחתית.

ככשואת

ראה נספח תמונות עמי 8.

הכשות היא צמח ממיני Cuscuta השייכים למשפחת החבלכליים (Convolvulaceae). מיני הכשות הם צמחים טפילים הנכרכים על צמחים שונים ויונקים מהם את מזונם. לכשות נבעלים דקים והוא חסר עלים, ואת מזונו הוא יונק בעזרת מוצעות (כעין שורשים) החודרים אל תוך נבעלי הצמח הפונדקאי. הצמח נטפל בעיקר לעשבים חד שנתיים ולשחחים קטנים. השימוש העיקרי בכשות הוא בתעשיית הברה. בשלב מסוים של תסיסת החומר היסודי מוסיפים את הכשות כדי לתת לשכר טעם מריר אופייני.

ככבדא

ראה נספח תמונות עמי 9.

מוריקא, כרתי

ראה בהשלמות.

***לוז"ר** מן הצרפתית העתיקה lazur – אבן תכלת.
***שנקוטרוז"א** (ע"ל: שנקטורידא) מן הצרפתית העתיקה sancterule – רוויית דם.
***הומלו"ן** מן הצרפתית העתיקה homlion – צמח הכשות.
***קריו"ג** מן הצרפתית העתיקה erog – כרכום. וראה אוצר לעזי רש"י.

אבל אם היתה האונה היתירה הזו אגבה [על גבה]. מצידה האחורי של הריאה, **אפילו היתה קטנה כטרפא דאסא** [כעלה של הדס] – הרי זו **טרפה**.

ועוד בעניני טריפות הריאה **אמר רפרם: האי ריאה דדמיא לאופתא** [ריאה זו שדומה לִבְקַעַת, התיכת עץ] – **טרפה היא. איכא דאמרי** [יש שאומרים]

שהדמיון הוא **בחזותא** [במראת]. שנעשית לבנה כבקעת עץ, **ואיכא דאמרי** [ויש שאומרים]: **בגישתא** [במישוש]. שלפי המישוש היא קשה כעץ. **איכא דאמרי** [יש שאומרים]: **דנפיחה** [שהיא נפוחה], **ואיכא דאמרי** [ויש שאומרים]: [שהיא קלה], **ואיכא דאמרי** [ויש שאומרים]: **דשיעא** [שהיא חלקה לגמרי]. **דלית לה חיתוכא דאוני** [שאין לה חיתוך של אונות].

ב **אמר רבא**: ריאה שציבעה **ככוחלא** [כמו כחול], צבע שכוחלים בו את העין – **כשרה**, שחורה **כדיותא** [כדיר] – **טרפה**, שכן **אמר ר' חנינא** בענין הנדה: **הדם השחור אדום הוא**, אלא שלקה (התקלקל), ואם כן צבע שחור מורה על פגם. ועוד אומרים: היתה הריאה ירוקה – **כשרה**, וכפי שנלמד מדברי ר' נתן. וכן אם היתה אדומה ביותר, מלאה דם – גם אז **כשרה** היא, כפי שנלמד מדברי ר' נתן. ומהם דברי ר' נתן אלה?

דתניא [ששנויה ברייתא]: **ר' נתן אומר: פעם אחת הלכתי לכרכי היס** (ערים הגדולות שמעבר לים הגדול), **באתה (באה) אשה אחת לפני** לשאול **שאלה, שמלה את בנה הראשון ומת, וכן מלה את השני ומת, שלישי** – **הביאתו** [הביאה אותו] **לפני**. ראיתיו את התינוק **שהיה אדום, אמרתי לה: בתי, המתיני** לו עד **שיבלע בו דמו** והייה צבע עורו **רגיל**. המתינה לו עד שנבלע דמו ומלה אותו, **והייה אותו תינוק, והיו קורין אותו** את הילד שנשאר בחיים **"נתן הבבלי"** על שמי. ומכאן יש ללמוד גם לענין ריאה, שאף שהיא אדומה – הרייה חוזרת ומבריאה. עוד סיפר ר' נתן: **ושוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטיקא** שבאסיא הקטנה, **באתה אשה לפני** לשאול **שאלה, שמלה את בנה הראשון ומת, שני ומת, שלישי** – **הביאתו לפני, ראיתיו שהיה ירוק** (צהבהב, חירור), **הצצתי** (התבוננתי) **בו ולא היה בו די דם כדי שיצא ממנו דם ברית, אמרתי לה** לאם הילד: **בתי, המתיני לו** לתינוק **עד שיפול** (שייכנס) **בו דמו!** **המתינה לו** כדי הזמן הזה, ואחר כך **מלה אותו וחיה, והיו קורין אותו "נתן הבבלי"** על שמי. ומכאן יש ללמוד גם לענין ריאה, שהם היתה **ככבדא** [ככבד] – **כשרה**, נראית **כבשרא** [כבשר] – **טרפה**. וסימנין שלא כחליף: **"ובשר כשרה טרפה לא תאכלו"** (שמות כב, ל), **שאם הריאה נראית ככשר – הרי היא טריפה ואין אוכלים אותה. אמר רב סמא בריה** [בנו] **של רבא: האי ריאה דדמיא ככשואת** [ריאה זו שנראית ככשות] **שהוא צהבהב, או כמוריקא** [ככרכום] **שהוא כתום, וכגון ביעתא** [תלמון של ביצה] – **בכל המראות האלה היא טרפה**. ושואלים: **אם כן, אלא ירוקה** שאמרנו **שכשרה היכי דמיא** [כיצד היא בדיוקן]? ומשיבים: **שהיה לה צבע ככרתי**, שהוא צבע ירוק נוטה לכחול.

מז ע"ב

הולין

פרק שלישי

אלו טרפות

דדמיא לאופתא = **צקעת עלים, וכדמפרש**. **בגישתא** – **שקשה משושה ענן, דפחיזא** – **קשה, והיינו נמי כגישתא**. **דנפיחא** – **נעשט לגבה כנקעת, והיינו נמי נחזותא**. והיכא דלא מחתכא נחיתוך גמור ונסדק, אלא כמינ מראה הפרש יוכר זו – **כשרה**, ללא שיעא כי אופתא היא. **ככוחלא** = **צבע כחול, שהוא כמראה *לוז"ר, לא ירוק ולא שחור. כדיותא** = **קורת דיו יצט, והוא שחור. דריבי חנינא** – **לענין דס נדה**. אלא שלקה – אִלמָה לקותא הוא, וסופו לירקב ולינקב ירוקה – **כמינ עשניס, כדלקמן**. אדומה = ***שנקוטרוז"ל**. **כשרה** – **דהרלג צריא, מדריי נתן**. המתיני לו – **דאין לך דנר העומד צפני פיקוט נפש מון מעבודה זרה וגילוי עריות וספיכות למיס. שיבלע בו דמו** – **שיהא דמו נבלע צבשרו**. שהיה דמו הולך צן עור לבשר, והיו כמי שאין לו דם, והדס הוא הנפש, וממון שאין זו מיות הוא מת מוחה קלה. **ככבדא כשרה** – ריאה שמראה שלה דומה לכבד – **כשרה**. **כבישרא טרפה** – והכי קיס לה, דצבשי הויא לקותא וצבשי לא הויא לקותא. **ככשואת** – ירוקה, ולא כעשניס, אלא כמראה כשואת ***הומלו"ן**, או כמראה מוריקא – כרכום, או כמראה צילה. וכל אלה מין ירוק הן, אלא שזה משונה מזה, וכל מראה***קריו"ג** נקרא ירוק.

תוספות

אבל אגבה אפילו כטרפא דאסא טרפה – ונראה דאם נמצאת העינוניתא לצד שמאל, כיון דלאו אורחא בהכי – טרפה. דהא מפרש טעמא משום דעזוי ברייתא הכי אית להו. והא דממעט אגבה ולא ממעט לצד שמאל – נקט גבה למועטי אפילו בימין. ואם שינתה מקומה היה נראה להתיר, מדממעט גבה דוקא. ואף כי רבינו שלמה מטריף בתרי עינוניתא אף על פי שאחת אינה עומדת במקומה, לא היה אוסר אם לאו דאיתא שניס. אך מורי הרב דודי זכרונו לברכה אמר שהיה מקובל לאסור, ואפשר דטעמא משום דלאו אורחיה בהכי.

אפילו כטרפא דאסא טרפה – משום אבי העזרי והרב רבינו אב"ן כתב הרב רבינו יצחק בספרו, דדוקא בשאר אונות ווב הריאה היא טרפה, אבל האונות שבצד הימין, התחתונה שהיא עליונה הסמוכה לצואר – כשרה, דזרכה להתפצל. וכתב בתשובה דאפילו לא הויא כטרפא דאסא אלא על ידי נפיחה – טרפה. ואי לא הויא אפילו בתר נפיחה כטרפא דאסא – נראה לאבי העזרי שהיא כשרה.

דשיעא כאופתא – היינו שחלקה לגמרי. אבל אם יש בה שום היכר בעלמא – כשרה. **שלישי** הביאתו לפני – נראה דבתרי זימני הויא חזקה, כרבי (בימות סד,ב), מדאמר לה המתניני.

אלא ירוקה היכי דמי ככרתי – ויש ספרים שכתוב בהן "ככרתין", והכל אחד. וכתב בערוך דהוא צבע ירוק, ותרגום של "חצירי" הוא כרתי. ונראה דהוא צבע אינדיי"ש בלעז, דהוא דמי לרקיע, דהא משמע שהוא דומה קצת לתכלת, כדאמרינן

השריריים של הבהמה (ערוך השולחן).

אורה ההלכה

ריאה דדמיא לאופתא... בחזותא וכו' ריאה שהיא לבנה כבקעת – אסורה. כדברי רפרם, ולפי הפירוש שמדובר במראה. יש מי שאומר דהיינו שיש לה מראה כעין חריות של דקל. יש שהיא לבנה כלובן הביצה (יש מפרשים – לאור שנתבלה, ויש מפרשים – כלובן קליפת הביצה. ראה ביח וש"ך). ומאחר ואין אנו בקיאים – אוסרים בכל מראה לובן הקרוב למראה האסור. ומראות אלה (והאחרים הפוסלים להלן) אינם אוסרים את הבהמה עד שנפוחים בריאה וממרים בה בידו, אם נשנתה למראה מותר – מותרת. ואם נמדה בענה – אסורה. וכן אין המראות הללו פוסלים אלא כשהם בעור הריאה עצמו, ולא מחמת מוגלה או דם צרור וכדומה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ז הי"ח. שו"ע יו"ד לח, א–ג.)

בגישתא וכו' נפוחא וכו' פחיזא ריאה שקשה בעץ במשמושה ('בגישתא') – טריפה, והוא הדין אם קלה מן הרגיל ('פחיזא'. גרי"א. וראה בש"ך ועד"ש). וכן ריאה שנמצאת נפוחה כמו עיקר חריות של דקל ('נפיחאי'). (רמב"ם שם פ"ח הי"ח. שו"ע יו"ד לו, י. שם יב.)

דשיעא (של בהמה) שאין לה חיתוך של אונות – טריפה. כנמרא כאן. והוא הדין אם נראה שתי אונות כאונה אחת. ואם ישנו סדק במקום הראוי כשיעור אורך עלה הדס, בין בעיקרן, בין באמצען, בין בסופן – כשרה. וכתב רמ"א: **יש מכשירים** בדיכר או סדק כל שהוא, אף על פי שאינו כשיעור עלה הדס, **ויש לטמוך עליהם** בהפסד מרובה. **ויש מכשירים** אם האונות דבוקות, אלא שיש היכר ביניהן, כגון סמפון לכל אחת. וכן יש אומרים שבגדיים וטלאים אין להטריף אם כל היה חיתוך אונות, מפני שהן גדלות במשך הזמן. (רמב"ם שם היו הי"ז. שו"ע יו"ד לח, ח.)

ככוחלא וכו' כדיותא ריאה שנמצא בה כל שהוא מראה שחור כדיו – פסולה. אבל אם נראה בה מראה כחול (כהה) – כשרה. והוא הדין לכל מראה שנטה לשחור ואינו שחור ממש (דרכי"ת). כדברי רבא. (רמב"ם שם פ"ז הי"ז והי"ט. שו"ע יו"ד לח, א ד.)

ריאה שיש בה מראה ירוק ככרתי – כשרה. אבל אם יש בה מראה ירוק (צהוב), בין כחלמן הביצה, בין ככרכום, ובין ככשות – טריפה. כרבא וכמסקנת הגמרא להלן. והוא הדין למראה שענה וכיוצא בו (ש"ך). (רמב"ם שם הי"ט. שו"ע יו"ד לח, ד.)

אדומה ריאה שהיא אדומה, אפילו בתכלית האודם – כשרה. כדברי רבא. וכתב רמ"א: **יש אומרים** (רבינו אפרים) שאם יש מכה בדופן נגד הריאה האדומה – טריפה. ונהגו להחמיר ולהצריך בדיקה, ומכל מקום אם לא בדקו – כשרה (שמי"ח). ומנהג רוב הספרדים להכשיר גם כשיש מכה בדופן (כף החיים, עיי"ש). (רמב"ם שם. שו"ע יו"ד לח, ד.)

המתניני לו עד שיבלע בו דמו תינוק שמראהו אדום או ירוק (צהוב) – אין מלים אותו עד שיחזור מראהו כמראה שאר תינוקות. וצריך לזהר מאד באלו הדברים, שאין מלים ולד שיש בו חשש חול, שסכנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר לו למוטל לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם. כרבי נתן. (רמב"ם ספר אהבה הלכות מילה פ"א הי"ז. שו"ע יו"ד רסג, א.)

ככבדא וכו' כבשרא ריאה שהיא כמראה כבד (או טחול) – כשרה, ואם יש בה כמראה בשר

– טריפה (יש שפירשהו לאדמימות בגוון הבשר, ויש שפירשהו לענין המרקם, שבשר עשוי סיבים סיבים. וראה בערוך השולחן). כדברי רב כהנא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ז הי"ז והי"ט. שו"ע יו"ד לח, א ד.)

אטום בריאה – דוכתא דמטמטס ולא עייל זיקא נגויה. מוגלא – *קווייטור"א. מניחים עלה – על אוחו אטוס לאחר שנקרע. אי מבצבצא – דנייד רוקא – כשרה, דהא עייל ציה זיקא. ואי לא – לקומח הוא, וטרפה. אינו קרום – שסופו ליסתר. וכל סירכי דריאה קרום העולה מחמת מכה הן, הלכן אף על גז ללא נפיק זיקא – טרפה. האי ריאה דאוושא – הא פרישית לעיל. דמכווצי – סתמינ הנקב. דמטרשי – לשון טרשים, שמקשין אותה. וקרום הדק כשהוא מתקשה – נסתר צמשוטס היד. דזמנין ללא אינקיז עילאה, ומינקז כי נדיק לה. שנספכה כקיתון – צטר הריאה נימוז צמוך קרומים שלה, ונשפך מראשה לסופה ומסופה לראשה צמוך הקרומים. ומסרון היא, שמתמלה כולה מלאה ועכשיו מליה ריקנית. היינו ניקבה – שאי אפשר לחסרה שלא ינקז הקרום. לא צריכא לרבי שמעון – הא דאליטריכא לאשמועינן ולמימני חסרה – לרצי שמעון אינטריך, לאשמועינן מנא דמתמינן דפליג רבי שמעון אינקבה ולא אחסרה, דננקז שיש צו חסרון מודי דקיימי סימפונא – שלא נימוקו הקטונות. מנא ידעינן – שמא נימוקה אחת מהן. מיייתנן צעא דקוניא – קערה של חרס הממופה בצצר שקורין *פלומיא"ה צלצו, דשיעא היא, ונלאה יפה. ושפכינן לה בגווה – קורעים הקרום והכל נשפך. שורייקי חיורוי – *טק"ש צלצו. טרפה – דלו ודלי נלאה שמיחי הסמפונות הוא. גימוקה – נחמוקנה מאליה מקתאה, ואינה נשפכה כקיתון, אך צמקתאה לא נשאר כלום. אפילו מחזקת רביעית – חלל חסרון הממוזיק רביעית הלוג.

תוספות

(ברכות ט,ב): כדי שיכיר בין תכלת לכרתוי. ואמר: תכלת דומה לים וים דומה לרקיע [חולין פט,א]. ומתוך כך אומר רבינו תם, דהא דפסלינן בפרק ״לולב הגזול״ (סוכה לד,א) אתרוג הירוק ככרתון – דוקא בצבע אינדיי"ש. ומיהו נראה דמכח זה אין להכשיר שאר אתרוגים הירוקים, דלא נקט ככרתון למעוטי שאר עניני ירוקות. והכא נמי לא הוי דוקא ככרתון, דלעיל גבי ירוקה כשרה מדרבי נתן, פירש בקונטרס: ירוקה כעשבים, אלמא ככרתון לאו דוקא. וכן נראה, דלא אתי למעוטי אלא דדמיא לכשותא ומוריקא וביעתא. דכל מיני קרוי"ג ירוקים איקרי, כדאמר במסכת נגעים (תוספתא פרק א הלכה א): ירקקא ככנף טווס, ואיכא למנא דאמר כשעוה. ואמרינן בפרק ״ארבעה נדרים״ (נדרים לב,א): ״ירק את תניכווי״ – שהוריקן (באבנים טובות ומרגליות) שלא יתנו עיניהם בממון, ויתעסקו בהצללת נפשות ולא באבנים טובות ומרגליות.

אבל נקב שיש בו חסרון אפילו רבי שמעון מודה – ויש שרצו לאסור כשנראית הריאה חסרה, שיש קמט וסדק וחסרון על הריאה, אפילו עולה בנפיחה והעור והבשר קיים. והשיב להם רבינו יצחק בן אשר דטעות הוא בידם, דאם כן הוה ליה לשנויי הכא הכי וכדברי הכל, ולא הוה ליה לאוקמא כרבי שמעון. אלא ודאי כיון דעולה בנפיחה – כשרה, וכן פסק רבינו קלונימוס הזקן.

[שי"ש בן] **חסרון** – אפילו ר' שמעון מודה שהוא טריפה. ובענין ריאה שנשפכה כקיתון מסופר, ר' חנניה חלש [חלה]. על לגביה [נכנס לפניה] ר' נתן וכל גדולי הדור לבקרו, בתוך כך אייתו קמיה [הביאו לפניה] ריאה שנשפכה כקיתון, ואכשרה [והכשיר אותה]. אמר רבא: והוא דווקא במקרה דקיימי [שעדיין קיימים] הסמפונות של הריאה, הצנורות הקטנים המסתעפים מן הסמפון הראשי לתוך האונות, ושם חוזרים ומסתעפים. ורק בשר הריאה נימות. אמר ליה [לן] רב אחא בריה [בנו] של רבא לרב אשי: מנא ידעינן [מנין יודעים אנו] אם קיימים הסמפונות? אמר ליה [לן]: מיייתנין צעא דקוניא [מביאים אנו כלי של חרס מצופה] שאין בו סדיקים, ואפשר לראות כל מה שניתן לתוכו, ושפכינן לה בגויה [ושופכים אותה, את תוכן הריאה בתוכו]. [אם יש בה כנין חוטים לבנים] – טרפה, שמן הסתם הם סמפונות שנרקבו ונשפכו לאותו כלי יחד עם בשר הריאה, ואי לאו [ואם אין בה] חוטים לבנים – כשרה, שרק בשר הריאה נימוח. אמר רב נחמן: ריאה שנימוקה ונתרוקנה בחלקה, ורק חלק מן הבשר נשאר, וקרום שלה עדיין קיים – כשרה. ומעירים: תניא נמי הכי [שנויה ברייתא גם כן כן]: ריאה שנימוקה, וקרום שלה עדיין קיים, אפילו החלל שנוצר בתוך הקרום מחזקת נפח של רביעית הלוג – כשרה. ניטלה

עיונים

אטום בריאה יש שהבינו כי אם אינה מבצבצת סימן הוא שנתייבשה הריאה באותו מקום, ולכן היא טריפה (בה"ג, ראיב"ד). אבל הרי"ד כתב כי כל עוד לא נפרך הבשר בציפורן אינה טריפה (ראה לעיל מ"ב), ואדרבה, מדובר כאן כשבשר הריאה לח ונראה כרגיל, אלא החשש הוא לסתימה של הסמפונות, שהן עיקר הריאה.

לא צריכא לר' שמעון כלומר, הואיל הובאה במשנה מחלוקת בענין נקב, התרכזה המשנה להשמיענו מראש שבענין חסרון אין חולק. וכל זה הוא בחסרון מבחוץ, אבל חסרון מבפנים, שאין בו נקב בקרום הריאה – יש לומר שאינו חסרון ואינו עושה טריפה. ובתוס' הבינו שאכן כך היא מסקנת הגמרא, ומכאן הסיקו שכשיש קמט בריאה נוראית חסרה, אם הקרום שלם – הריהי כשרה (עי"ש). אבל הרמב"ם פסק כי חסרון בגוף הריאה ללא נקב גם הוא עושה טריפה, כפשט המשנה. ולשיטתו, נאמר תירוץ הגמרא לשיטת המקשה בלבד (הגר"א). ומכל מקום בענין נשפכה הריאה כקיתון פסק הרמב"ם כסוגיינתו, שכשרה היא (וראה רדב"ז וכוס"מ).

שנימוקה כאן אין מדובר שבשר הריאה נשפך כקיתון, אלא שחלק ממנו נרקב ונתמסמס ואינו קיים (רש"י). ורבינו חננאל ועוד פירשו שנימוקה – שהיא הלולה ועומדת בעצמה, שאם תניח אותה אינה נופלת (ראה בה"ג, ספר האסופות).

אפילו מחזקת רביעית כשרה יש מן הראשונים שהבינו "אפילו" זה בדווקא, שאם יש בחלל יותר מרביעית – טריפה, כמו לענין "אפילו כטרפא דאסא" בראש עמוד זה (ביי בשם אהל מועד). (ראה רשבי"א ומאירי).

אורה ההלכה

אטום בריאה הריאה שנמצא בה מקום אטום כל שהוא, שאין הרוח נכנסת בו ואינו עולה בנפיחה – מביאים סכין וקורעים את הקרום הסמוך למקום האטום; אם נמצאת בו ליחה – כשרה, שמחמת הליחה לא נכנס שם הרוח; ואם לא נמצאה בו ליחה – נותנים על הקרע מעט רוק או תבן או

אלו טרפות

אמר רבינא: אם היה מקום אטום בריאה, שלא נכנס בו אויר, מיייתנין סכינא

וקרעינן לה [מביאים אנו סכין וקורעים אנו אותה], אי אית [אם יש] בה מוגלא באותו מקום – ודאי מחמת מוגלא הוא שנעשה האוטם הזה, שמנעה את כניסת האויר, וכשרה הבהמה. ואי [ואם] לא

אָמַר רַבִּינָא: אָטוּם בְּרִיאָה – מֵיִיתִינָן סַפִּינָא וְקָרְעִינָן לָהּ, אִי אֵית בָּהּ מוּגְלָא – וְדַאי מַחְמַת מוּגְלָא הוּא, וּכְשָׂרָה; וְאִי לֹא – מוּתְבִינָן עֲלָהּ גְדַפָּא אוּ רוּקָא, אִי מְבַצְבְּצָא – פְּשָׂרָה, וְאִי לֹא – טְרַפְּהּ. אָמַר רַב יוֹסֵף: ִקְרוּם שְׁעֵלָה מַחְמַת מַפָּה בְּרִיאָה – אֵינּוּ קְרוּם. וְאָמַר רַב יוֹסֵף: ִהָאֵי רִיאָה דְאָוּוּשָׂא, אִי יְדַעִינָן הֵיכָא אָוּוּשָׂא – מְנַחֲינָן עֲלָהּ גְדַפָּא, אוּ גִילָא, אוּ רוּקָא, אִי מְבַצְבְּצָא – טְרַפְּהּ, וְאִי לֹא – פְּשָׂרָה. וְאִי לֹא יְדַעִינָן לָהּ – מֵיִיתִי מְשִׁיכוּתָא דְמֵיא פְּשׁוּרִי, וּמוּתְבִינָן לָהּ בְּגוּיָה; בְּחַמִּימֵי לֹא – דְפָוּוּצִי, בְּקִרְיֵי לֹא – דְמַטְרְשִׁי; אֶלְא בְּדִקְנִין לָהּ בְּפְשׁוּרִי, אִי מְבַצְבְּצָא – טְרַפְּהּ, וְאִי לֹא – פְּשָׂרָה; תַּתְּאָה אֵינְקִיב, עֵילְאָה לֹא אֵינְקִיב, וְהָאֵי דְאָוּוּשָׂא – זִיקָא דְבִינֵי וּבִינֵי הוּא.

דְּאָמַר עוּלָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ִהָרִיאָה שְׁנִשְׁפְּכָה כְּקִיתוֹן – כְּשָׂרָה. אֶלְמָא קָסְבַּר: ִחְסָרוֹן מְבַפְּנִים – לֹא שְׁמִיָּה חְסָרוֹן. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אָבָא לְעוּלָא: ִהָרִיאָה שְׁנִינְקְבָה אוּ שְׁחָסְרָה; ִמֵּאֵי חְסָרָה? אֵילִימָא מִבְּחוּץ – הֵינּוּ נִינְקְבָה! אֶלְא לָאו – מְבַפְּנִים, וּשְׁמַע מֵינָּה: ִחְסָרוֹן מְבַפְּנִים – שְׁמִיָּה חְסָרוֹן. – לֹא, לְעוּלָם – מִבְּחוּץ, וְדָקָא אָמַרְתְּ: ִהֵינּוּ נִינְקְבָה – לֹא צָרִיכָא, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּאָמַר: ִעַד שְׁתַּנְקַב לְבֵית הַסַּמְפוֹנוֹת – הֵנִי מִילֵי נֶקֶב דְּלִית בֵּיהּ חְסָרוֹן, אֶבְל נֶקֶב דְּאֵית בֵּיהּ חְסָרוֹן – אֶפִּילוּ רַבִּי שְׁמַעוֹן מוּדָה. רַבִּי חֲנַנְיָה חֲלַשׁ, עַל לְגַבִּיָּהּ רַבִּי נִתָּן וְכַל גְּדוּלֵי הַדּוֹר, אָיִיתוּ קַמֵּיהּ רִיאָה שְׁנִשְׁפְּכָה כְּקִיתוֹן, וְאֶכְשָׂרָה. אָמַר רַבָּא: ִוְהוּא דְקִיָּיִמִי סַמְפוֹנוֹת. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרִיהּ דְרַבָּא לְרַב אָשִׁי: ִמֵּנָא יְדַעִינָן? אָמַר לֵיהּ: מֵיִיתִינָן צְעָא דְקוֹנֵינָא, וְשְׁפַכִּינָן לָהּ בְּגוּיָה; אִי אֵית בָּהּ שׁוּרִיָּיקֵי חִיּוּרֵי – טְרַפְּהּ, וְאִי לֹא – כְּשָׂרָה. אָמַר רַב נַחְמָן: רִיאָה שְׁנִימוּקָה, וְקְרוּם שְׁלָהּ קֵיִים – כְּשָׂרָה. תְּנִיָא נְמִי הָכִי: ִרִיאָה שְׁנִימוּקָה, וְקְרוּם שְׁלָהּ קֵיִים, אֶפִּילוּ מַחְזַקַת רַבִּיעִית – כְּשָׂרָה. נִיטְלָה

יתכן חסרון מבחוץ שאינו נוקב את קרום הריאה! אלא לאו [האם לא?] צריך לומר שניקבה – מבחוץ, וחסרה – מבפנים, ושמע מינה [ולמד מכאן] שחסרון מבפנים שמייה [שמן] חסרון! ודוחים: לא, לעולם תאמר שחסרה ששנינו הוא גם כן מבחוץ, ודקא אמרת [ומה שאתה אומר] היינו [והרי זהו] ניקבה! על כך יש להשיב כי לא צריכא [לא נצרכה] הלכה זו שחסרה עושה טריפה אלא לדעת ר' שמעון, שאמר במשנתנו שאינה טריפה עד שתנקב הריאה לבית הסמפונות (הסמפון הראשי), ולא די שניקבו הקרומים, ועל כך נאמר כי הני מילי נקב דלית ביה [דברים אלה אמורים דווקא נקב שאין בו] חסרון, אבל ננקב דאית ביה

יתכן חסרון מבחוץ שאינו נוקב את קרום הריאה! אלא לאו [האם לא?] צריך לומר שניקבה – מבחוץ, וחסרה – מבפנים, ושמע מינה [ולמד מכאן] שחסרון מבפנים שמייה [שמן] חסרון! ודוחים: לא, לעולם תאמר שחסרה ששנינו הוא גם כן מבחוץ, ודקא אמרת [ומה שאתה אומר] היינו [והרי זהו] ניקבה! על כך יש להשיב כי לא צריכא [לא נצרכה] הלכה זו שחסרה עושה טריפה אלא לדעת ר' שמעון, שאמר במשנתנו שאינה טריפה עד שתנקב הריאה לבית הסמפונות (הסמפון הראשי), ולא די שניקבו הקרומים, ועל כך נאמר כי הני מילי נקב דלית ביה [דברים אלה אמורים דווקא נקב שאין בו] חסרון, אבל ננקב דאית ביה

[שי"ש בן] **חסרון** – אפילו ר' שמעון מודה שהוא טריפה. ובענין ריאה שנשפכה כקיתון מסופר, ר' חנניה חלש [חלה]. על לגביה [נכנס לפניה] ר' נתן וכל גדולי הדור לבקרו, בתוך כך אייתו קמיה [הביאו לפניה] ריאה שנשפכה כקיתון, ואכשרה [והכשיר אותה]. אמר רבא: והוא דווקא במקרה דקיימי [שעדיין קיימים] הסמפונות של הריאה, הצנורות הקטנים המסתעפים מן הסמפון הראשי לתוך האונות, ושם חוזרים ומסתעפים. ורק בשר הריאה נימות. אמר ליה [לן] רב אחא בריה [בנו] של רבא לרב אשי: מנא ידעינן [מנין יודעים אנו] אם קיימים הסמפונות? אמר ליה [לן]: מיייתנין צעא דקוניא [מביאים אנו כלי של חרס מצופה] שאין בו סדיקים, ואפשר לראות כל מה שניתן לתוכו, ושפכינן לה בגויה [ושופכים אותה, את תוכן הריאה בתוכו]. [אם יש בה כנין חוטים לבנים] – טרפה, שמן הסתם הם סמפונות שנרקבו ונשפכו לאותו כלי יחד עם בשר הריאה, ואי לאו [ואם אין בה] חוטים לבנים – כשרה, שרק בשר הריאה נימוח. אמר רב נחמן: ריאה שנימוקה ונתרוקנה בחלקה, ורק חלק מן הבשר נשאר, וקרום שלה עדיין קיים – כשרה. ומעירים: תניא נמי הכי [שנויה ברייתא גם כן כן]: ריאה שנימוקה, וקרום שלה עדיין קיים, אפילו החלל שנוצר בתוך הקרום מחזקת נפח של רביעית הלוג – כשרה. ניטלה

נוצה, אם נתגדו – כשרה, שהרי הרוח בא שם, ואם לא – טריפה. כדברי רבינא. וכתב רמ"א: ואינו נקרא אטום אלא כשמראוה דומה לשאר ריאה אלא שאינו עולה בנפיחה, אבל אם מראהו דומה למוגלה – אינו אלא שכבה קשה שמחמת המוגלה, וכשרה בלא בדיקה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ז ה"י. שו"ע יו"ד לו, ט).

קרום שעלה מחמת מכה בריאה ניקבה הריאה מחמת מכה ועלה קרום ונסתת הנקב – טריפה. כדברי רב יוסף. (רמב"ם שם ה"ג. שו"ע יו"ד לו, א).

האי ריאה דאוושא ראה אורח ההלכה לעיל מ"ב. **ריאה שנשפכה כקיתון** הריאה שנשפכה כקיתון והקרום העליון שלה קיים שלם בלא נקב, אם הסמפונות עומדים במקומם ולא נמוחו – כשרה, ואם נימוק אפילו סמפון אחד – טריפה. כיצר בודקים אם נימוקו גם הסמפונות? נוקבים את הריאה ושופכים אותה לכלי חלק, אם נראים בה חוטים לבנים – בידוע שנימוקו הסמפונות וטריפה, ואם לאו – בשר הריאה בלבד הוא שנימוק, וכשרה. כדברי עולא וכהסבר רבא. ונהגו שלא להכשיר בריאה שנשפכה כקיתון אם לא בהפסד מרובה, לצורך גדול, ותוך כדי התייעצות של כל הבקיאים בדבר (שמי"ח). (רמב"ם שם ה"ט. שו"ע יו"ד לו, ז).

מאי חסרה חסר מגוף הריאה (מתחילת ברייתה) ולא ניקבה – כשרה. על פי מסקנת סוגיינתו (על פי תוס'). והרמב"ם אסר, שהוא פוסק כפשט המשנה, ומה שתירצו כאן הוא לשיטת המקשה (ביי, גר"א). וכתב רמ"א: ונהגו להכשיר אם החסרון כצורת כ"ף פשוטה, ולהטריף אם היה בצורת כ"ף כפופה, אם הוא בגודל אגודל (מהרי"י וי"ל ועוד). ואין זה על פי סוגיינתו, אלא חומרה (הגר"א). ויש מן הספרדים שהחמירו כרמ"א (ראה כף החיים). (רמב"ם שם פ"ח ה"ז. שו"ע יו"ד לו, ח).

ריאה שנימוקה נחסר מבשרה של ריאה מבפנים, אם יש בחסרון כדי שיעור קיבול רביעית – כשרה, שחסרון מבפנים אינו חסרון; יתר מכאן – טריפה. ויש פוסקים שהקלו גם ביותר מרביעית (ט"ז ופ"ח על פי הרשב"א). וראה בעיונים. (שו"ע יו"ד לו, ח בהגדה).

פרק שלישי

חולין

199

מסורת הש"ס
ג. (בסתם) חולין מח,א.
וראה שם מג,א.
ד. חולין מו,ב.
ה. סוכה לו,א (ועיי"ש).
ו. חולין מח,ב. בכורות ט,א.
ילק"ש תורה תסב.
ז. משנה חולין מב,א (ושם סומנו מקבילות).
ח. חולין מח,ב.
ט. משנה חולין מב,א (ושם סומנו מקבילות).
י. סוכה לו,א (בשינוי).
יא. תוספתא חולין פ"ג י (בשינוי).

גדרות

אטום בריאה יש במקורות: **אטום בריאה**.

מותבינן עלה גדפא או רוקא ובתנאים ובענין זה בכתיי ובמקורות: **מותבינן עלה גדפא או גילא או רוקא**.

ואי לא ידעינן לה בכתי"מ ועוד: **ואי לא ידעינן [מ]היכא**.

משיכותא בחלק מכתה"י ובש"מ: **משיכלתא** ויש: **משיכלא** וראה לעיל מ"ב, **אי מבצבצא טריפה ואי לא כשרה תתאה אינקיב** בכתי"מ: **אי לא מבצבצא תתאה אינקיב**.

זיקא דביני ובני הוא בכתי"מ: **ביני ביני הוא**.

אלא קסבר חסרון בכתי"י: **אלמא קסבר עולא חסרון**.

מאי חסרה – היינו ניקבה ברוב כתה"י ובמקורות: **היכי דמי אלימא אידי ואידי מבחוץ היינו ניקבה**. אלא לאו דאינקיב מבחוץ וחסרה מבפנים ושמע מינה חסרון מבפנים שמעה מינה חסרון. לא דכולי עלמא חיסרון מבפנים לא שמיא חיסרון.

אייתו קמיה ריאה שנשפכה כקיתון ואכשרה בכתי"מ ועוד ובמקורות: **אייתו קמיייהו ריאה שנשפכה ואכשרוה**.

מנא ידעינן אמר ליה מיייתנין ברוב כתה"י: **היכי עבדינן [אמר ליה] מיייתנין**.

אפילו מחזקת רביעית ברוב כתה"י: **אף על פי שהיא מחזקת רביעית** וכן ברבינו גרשום ועוד, ובתוספתא משפט זה חסר.

העולם

אטום בריאה
יתכן כי מדובר על מצב הקרוי תמט הריאה (lacelea) שנוצר בעקבות חסימת סמפונות, כאשר האויר שאינו מקבל אויר הופך לדחוס וקשה.
נשפכה כקיתון... דקיימי סמפונות
ראה בספר תמנונת עמ' 7.

הקנה הנכנס לריאה מתחלק לשני סמפונות ראשיים, המתחלקים לסמפונות ראשיים, דקים מהם, שכל אחד מהם מזיין אוניג או אומא. הסמפונות ממשכים להתפצל בתוך האונות, כאשר בקצה הסמפונות הקטנים ביותר מצויות הנדיות, מעין שקיות קטנות, שבהן מתרחש חילוף החמרים של הריאה, דרך כלי הדם הקטנים שבהן, והן מהוות את "בשר הריאה". כאן מדובר כנראה בבצקת ריאות קשה, או לפי הסבר אחר – בכיסים או במערות של שחפת, שלפי התלמוד אין בהן לסכן את חיי הבהמה, אלא אם כן היא מתפשטת לסמפונות.

* **קווייטור"א** (צ"ל: קוויטור"א) מן הצרפתית העתיקה cuiture – פצע מוגדלי.

* **פלומיא"ה** (צ"ל: פלומי"ה) מן הצרפתית העתיקה plomer – לצפות בופרת.

* **טק"ש** (צ"ל: טיי"ש בלנייש) מן הצרפתית העתיקה tajes blancs – כתמים לבנים.